

מה רע בהלל מוצדק?

בתגובה לרשימתו של הפרופ' יוסי גולדשטיין "אודה כי רפו ידי" ("הארץ, ספרים" 28.4). קשה להניח כי קוראי רשימתו של הפרופ' גולדשטיין על הספר "שוחר שלום: היבטים ומבטים על משה שרת" לא חשו כי המבקר מעל בתפקידו. שהרי תחת לעסוק בתוכן הספר, המבנה שלו ואיכות 80 פרקיו, ניצל הכותב הזדמנות שנקרתה לפניו והתיימר במקד בשטיחת משנתו משכבר, בדבר היותו של משה שרת "הכושל מבין ראשי הממשלה שכינה במדינת ישראל".

גולדשטיין, מחבר הביוגרפיה על לוי אשכול (האיש אשר הוא וירשתו גולדה מאיר עמדו לימינו של דוד בן גוריון, יריבו והיפוכו של משה שרת, כאשר קם עליו להדיחו מכהונתו כשר החוץ בממשלתו) זכאי כמובן, כאזרח וכהיסטוריון, לראות את משה שרת כראש ממשלה כושל ולהעניק לו ציון שלילי. אולם מה לתפישו זו של 21 חודשי כהונתו של משה שרת כראש ממשלה ולספר שגור עד להאיר 45 שנות פעילות? פעילות של מי שבין השנים 1925-1965 היה חמש שנים יד ימינו של ברל כצנלסון בעריכת יומון "דבר" מיומו הראשון; שלוש שנים יד ימינו של חיים ארלוזורוב, ראש המחלקה המדינית של הסוכנות היהודית; 15 שנה ראש המחלקה המדינית, שמונה שנים שר החוץ מאז 1948; ארבע שנים ראש הוצאת "עם עובד" וחמש שנים יו"ר הנהלת הסוכנות היהודית?

קוראי הרשימה לא יכלו ללמוד מפי ההיסטוריון גולדשטיין דבר וחצי-דבר על מהות הספר "שוחר שלום", הערכת דבריהם של עשרות הכותבים רבי הגוונים (מאבא אבן, אורי אבנרי ונתן אלתרמן דרך דוד בן גוריון ועד אורי קיסרי, הרצל רוזנבלום, זלמן שזר ואליהו ששון), וחלוקתו להמישה מדורים (היבטים ומבטים; הרחה מן הממשלה; בעיניי שבעה היסטוריונים; "היומן האישי"; שישה ראיונות עיתוני נאים). רק זאת למדו: כי "שוחר שלום" הוא ספר הלל "שבו ביקשו מלומדים ואנשי שם לפאר ולבחון את פועלו של שרת כאיש שלום".

קודם כל, קוראי הספר ייווכחו במו עיניהם, כי בצד "הלל" יש בספר דברי ביקורת בוטים על משה שרת, ובראשם ה"אני מאשים" של דוד בן גוריון, המונה אחרי-אחר את כל חטאי משה שרת. אך יש

מקום לשאול: מה רע בהלל כל עוד הוא מוצדק? האומנם מקרה הוא שאנשים ראו במשה שרת מופת של ישרה, הוגנות, שכל ישר ורדיפת שלום - ובזכות כל אלה היללוהו? אני קובע - בניגוד גמור לדברי הפרופ' גולדשטיין - כי שום ראש ממשלה בישראל, זולת משה שרת, לא זכה (ואולי לא יכול לזכות) לאוסף מרוכז ומגוון של הערכות על אישיותו ופועלו במרוצת שנות חייו כמובא ב"שוחר שלום". ומדובר לא בדברי ערת הנפים והסידים - למשה שרת לא היו הסידים שוטים, עושי דברו בדיעתי-ורשלא-בידיעתו (אילו היו, לא היה לאל ידו של בן גוריון להדיחו).

הפרופ' גולדשטיין מתרעם על "דיספרופורציה בהבנת הנקרא" - "אליה וקוץ בה" כדבריו - הנרבעת מזה מן "האוצר ההיסטורי הבלתי נדלה" של כתבי משה שרת, ומוזה מן העובדה ש"לוי אשכול, גולדה מאיר ואפילו מנחם בגין... לא זכו שיפורסמו ולו אפס קצה מכתביהם ואמירותיהם". אני טוען חד וחלק, כי הפרופ' גולדשטיין טועה בתליית אשמת ה"דיספרופורציה" בחידלון פעילותם של ראשי העמותות המטפלות במורשתם של הללו. האמת העירומה והאכזרית היא כי מורשת "כתביהם ואמירותיהם" של אשכול ומאיר שואפת לאפס - היא פשוט אינה קיימת כמעט, ומכאן שאין שחר להאשמת אותם ראשי עמותות. ואשר למורשתו של מנחם בגין, הדעת נותנת כי העוסקים במורשת כתביו ואמירותיו אינם ממהים להוציאה לאור, מן הסתם עקב דהייתם במרוצת השנים ואולי אף בשל אי-עמידותם במבחן ההווה; מה שאין כן לגבי כתביו ואמירותיו של משה שרת, אף אלה שנכתבו ב-1916, שלא נס ליחס ולא קהתה חריפותם ולא פגה הרלוונטיות שלהם עד עצם היום הזה.

לבן גוריון היו מעריצים - כי הוא היה עדיף. למי שזה שרת היו אוהבים - כי הוא היה איש רעים להתררר עז, שלא הטיל אימה סביבו. משה שרת לא היה מנהיג מצווה. הוא היה מנהיג משכנע. אבל הכמיהה למנהיג כריזמטי, כלייכול וכל-יודע, שמתיעץ רק עם עצמו, היא המקנת בלב הרוב בישראל, וכבר עמד על כך יותם ב"הלוך הלכו העצים".

לא ייפלא, כי כאשר ירש משה שרת, חסיד שיקול הדעת, את דוד בן גוריון האימפולסיווי, האץ להכריע - שהמליץ לשווא לפני מפלגתו להמליך תחתיו את אשכול ולא את שרת - קמו מתנכלים לראש הממשלה

המתון ובראשם בן גוריון המתוסכל עצמו, שכרב-רי הפרופ' גולדשטיין "הלך והתגבש בהררכתו כוח שלטוני מקביל, המנסה לנקוט יוזמות עצמאיות". השומע גולדשטיין את שפיו סחז? מה פירוש "יוזמות עצמאיות" אם לא פרשת ה"עסק ביש" במצרים, של כל מי שעניו בראשו נהירה מעורבותו החמקמקה של הרמטכ"ל משה דיין בתכנונה - ספק רב אם בלא שיתוף ואישור מודו ורבו בצרף שבשדה בוקר?

ואכן אנו למדים מפי גולדשטיין, ש"הנהגת זה"ל (קרי: הרמטכ"ל אלוף המזימות משה דיין) מקיימת קשרים ישירים עם בן גוריון" ו"בצרף בשדה בוקר הצטרפו אל בן גוריון אנשי ביטחון וכמה אישים בכירים מההתיישבות העובדת ומפא"י", ו"אין פלא שכחצי שנה בלבד מתחילת כהונת ממשלת שרת, נדונה בשדה בוקר ברצינות רבה האפשרות שבן גוריון ידיח את ראש הממשלה".

האם לא ידוע לו, להיסטוריון הפרופ' גולדשטיין, מה רב ומכריע היה כוחו של המסדר הביטחוני בישראל באותם ימים, בראשות משולש ה"נציים" שר הביטחון פנחס לבון, הרמטכ"ל משה דיין ומנ"כ"ל משרד הביטחון עתיר התקציבים שמעון פרס, ועמם כל הקצונה הבכירה שוחרת דם ואש ותמי רות מלחמה, מול אייכותו של שרת? הן הוא עצמו אומר, כי לפיכך "מן היום הראשון לכניסתו של שרת לתפקידו הוא נמצא במצב כמעט בלי אפס רי". כיצד מעז אפוא ההיסטוריון המבקר, אחרי כל הדברים האלה, לדבר על כישלונו של משה שרת? שהרי לא בכישלון שרת מדובר, אלא בניצחון הבלתי נמנע של יריביו החזקים ממנו, שפעלו מן הרגע הראשון להכשלת מדיניותו המתונה, השוללת יו"ר מת מלחמת מנע.

שרת לא נכשל אלא הוכשל. מדינת ישראל, בניגוד לשלילה המושכלת והעקרונית ששל מלחמת מנע, ולא כל שכן מלחמת כיבוש שטחים, יצאה באוקטובר 1956, חודשים ספורים אחרי הרחת שרת, בדיוק למלחמה כפולת יעדים שכזו. מלחמת 1956, מלחמת הברירה הראשונה של בן גוריון, הולידה את מלחמת 1967 של אשכול, שהולידה את מלחמת 1973 של מאיר. לחלופה שגילים משה שרת, ראש ממשלה בישראל ששמו - אויבו - לא נקשר בשום מלחמה, לא ניתן להתממש ואילו בתי הקברות הצבאיים התרחבו והלכו.

יעקב שרת
מייסד ומנהל העמותה למורשת משה שרת
תל אביב